ADRIAN WATKOWSKI

**KONTRADMIRAL GEREON GRZENIA-ROMANOWSKI
(1916–1983)**

Szkic biograficzny

ABSTRACT

The article is a biographical outline of Rear Admiral Gereon Grzenia-Romanowski (1916–1983), who was born in a Kashubian merchant family in Chojnice. He began his military education at the Cadet Corps in Chełmno, and then continued it in Rawicz. Then he was admitted to the Infantry Officer Cadet School in Komorów near Ostrów Mazowiecka. During the September campaign 1939 he fought in the Warsaw Tank-Motor Brigade. In the years of occupation he joined the Union of Armed Struggle (ZWZ), and from 1943 he was active in the communist People's Guard (GL). After 1945, he held many responsible positions in the Polish Army. He was, among others Deputy Commander for Political Affairs of the 12th Infantry Division (12th Infantry Division) and the 16th Kashubian Infantry Division (16th KDP). In 1956, he became the deputy commander of the Navy (MW) for political affairs. He remained in this office until 1965. In 1956, he was one of the co-founders of the Kashubian Association (later the Kashubian-Pomeranian Association). After retiring, he worked as a representative of the Polish Ocean Lines (PLO) in China. He died on January 18, 1983.

Zainteresowanie biografistyką w polskiej nauce historycznej widać już od lat 60. ubiegłego wieku. Umożliwia ona lepsze poznanie ważnych etapów życia wybitnej jednostki, wnika również w wartości, kulturę polityczną i mechanizmy awansu społecznego, cechujące zbiorowość, w której danej indywi-

dualności przyszło żyć i działać. Pozwala przy tym zrozumieć procesy kształtowania się elit w wybranej epoce historycznej¹.

Wśród wojskowych do grona takich nieprzeciętnych osobowości z pewnością należał kontradmirał Gereon Grzenia-Romanowski (1916–1983). Pochodził on z kaszubskiej rodziny kupieckiej w Chojnicach. Swoją naukę wojskową rozpoczął w Korpusie Kadetów w Chełmnie, a następnie kontynuował ją w Rawiczu. Potem został przyjęty do Szkoły Podchorążych Piechoty w Komorowie koło Ostrowi Mazowieckiej. W okresie kampanii wrześniowej walczył w szeregach Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej. W latach okupacji związał się ze Związkiem Walki Zbrojnej (ZWZ), a od 1943 r. działał w komunistycznej Gwardii Ludowej (GL). Po 1945 r. pełnił wiele odpowiedzialnych stanowisk w aparacie polityczno-wychowawczym ludowego Wojska Polskiego. Był m.in. zastępcą dowódcy ds. politycznych 12 Dywizji Piechoty (12 DP) i 16 Kaszubskiej Dywizji Piechoty (16 KDP). W 1956 r. objął funkcję zastępcy dowódcy Marynarki Wojennej (MW) ds. politycznych. Na urzędzie tym pozostał do 1965 r. Pełnił też wiele istotnych stanowisk na trójmiejskich uczelniach, był m.in. szefem Studium Wojskowego (SW) Politechniki Gdańskiej (PG) (1949–1956), Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie (WSE) (1969–1970) i Uniwersytetu Gdańskiego (UG) (1970–1973). W latach 1966–1969 był komendantem Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni (WSMW). Grzenia-Romanowski udzielał się także w pomorskim ruchu regionalnym. W 1956 r. był jednym ze współzałożycieli Zrzeszenia Kaszubskiego (późniejszego Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego). Po przejściu na emeryturę pracował przez jakiś czas jako przedstawiciel Polskich Linii Oceanicznych (PLO) w Chinach. Zmarł 18 stycznia 1983 r. i został pochowany w Alei Zasłużonych Cmentarza Witomińskiego w Gdyni.

W niniejszej pracy bardzo pomocne okazały się materiały archiwalne zebrane w Teczce Akt Personalnych kontradmirała Grzeni-Romanowskiego, która znajduje się w Wojskowym Biurze Historycznym w Warszawie². Zbiór ten

¹ T. Kulak, *Biografistyka a badanie kultury politycznej*, [w:] *Dzieje kultury politycznej w Polsce od schyłku XIX wieku do roku 1939. Materiały sympozjum zorganizowanego w dniach 3–4 kwietnia przez Instytut Historii UG*, pod red. prof. R. Wapińskiego, Gdańsk 1981, s. 15–17, 21–22.

² Wojskowe Biuro Historyczne (dalej: WBH), Teczka Akt Personalnych Gereon Grzenia-Romanowski (dalej: TAP), 1624/78/87.

zawiera cenne dokumenty, do których zaliczamy: własnoręcznie napisany życiorys, wnioski o odznaczenia, opinie przełożonych oraz arkusz ewidencji personalnej i kartę ewidencyjną, przedstawiające dokładny przebieg jego kariery wojskowej. Najważniejsze z nich to: Arkusz Ewidencji Personalnej³ z kwietnia 1945 r. i odręczny „Życiorys” spisany w grudniu 1947 r.⁴ Pierwsze z tych źródeł powstało w momencie, gdy Grzenia-Romanowski starał się o przyjęcie do „odrodzonego”, ludowego Wojska Polskiego. Z tej racji uwypuklił on jedynie niektóre elementy swojej biografii. Identyczna sytuacja ma miejsce w przypadku „Życiorysu”, który prawdopodobnie powstał w czasie jego starań o przyjęcie do Akademii Sztabu Generalnego⁵. Godnymi uwagi w tym zbiorze są także wnioski awansowe i opinie przełożonych zarówno z poszczególnych dywizji piechoty (12 DP i 16 KDP), jak i z Dowództwa Marynarki Wojennej. Pozwalają one lepiej zrozumieć okoliczności dalszych awansów czy też degradacji Grzenia-Romanowskiego na wybranych stanowiskach wojskowych. Cennym materiałem są także protokoły z posiedzeń Senatu PG z lat 1949–1956. Grzenia-Romanowski, z racji sprawowanej funkcji, był członkiem gremium rozstrzygającego najważniejsze sprawy uczelni. Znajdują się więc w nich informacje o propozycjach szefa SW dotyczących funkcjonowania tej uczelni. Skorzystałem także ze zbiorów Archiwum Wojskowego w Gdyni, gdzie znajdują się dokumenty Zarządu Politycznego (ZP) MW z lat 1956–1965. Zawierają one m.in. instrukcje i rozkazy przyszłego kontradmirała⁶. Istotnych informacji odnośnie do losów przyszłego kontradmirała w czasie niemieckiej okupacji dostarcza artykuł Stanisława Dziadonia⁷. Prezentowany szkic biograficzny jest także oparty na ustnych relacjach osób, które znały Grzenia-Romanowskiego: komandora porucznika Wiesława Piórkowskiego⁸ i prof. Jerzego Przybylskiego. Komandor porucznik Wiesław Piórkowski był w latach 1956–1969 adiutantem kontradmirała Grzenia-Romanowskiego, czyli w okresie kiedy ten sprawował urząd szefa Zarządu Politycznego MW i komendanta WSMW. Na-

³ WBH, TAP, 1624/78/87, Arkusz Ewidencji Personalnej (dalej: AEP), Poznań 26.04.1945.

⁴ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys (dalej: Życiorys), Elbląg 9.12.1947.

⁵ Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, Opinia o Gereonie Grzeniu-Romanowskim, 1.03.1948, k. 119.

⁶ Relacja profesora Jerzego Przybylskiego, 29.09.2017.

⁷ S. Dziadon, *Kaszubski Admirał*, „Litera” 1963, nr 12 (24), s. 1–2.

⁸ Relacja komandora porucznika Wiesława Piórkowskiego, 2017.

tomiast prof. Przybylski odbywał służbę w Marynarce, gdy bohater artykułu zajmował istotne w niej stanowiska.

W ostatnich kilkunastu latach wydano szereg publikacji poświęconych Grzeni-Romanowskiemu. Przyjmują one głównie postać krótkich biogramów⁹. Informacje o nim znajdują się również w wydawnictwach poświęconych historii Marynarki Wojennej¹⁰ czy też ruchowi kaszubsko-pomorskiemu¹¹.

Prezentowany szkic stanowi ważny przyczynek do pokazania dróg awansu w Polsce Ludowej, zwłaszcza osób, które wywodziły się z Pomorza Gdańskiego. Ma on pomóc w udzieleniu odpowiedzi na poniższe pytania:

- 1) Jakie czynniki zadecydowały o tym, że Grzenia Romanowski zdecydował się na karierę wojskową?
- 2) Jak wyglądała współpraca przyszłego kontradmirała ze Związkiem Walki Zbrojnej?
- 3) Co zadecydowało o tym, że Grzenia-Romanowski znalazł się w szeregach komunistycznej Gwardii Ludowej?
- 4) Jak przebiegała kariera polityczno-wojskowa Grzeni-Romanowskiego w pierwszych latach powojennych?
- 5) Jak wyglądała praca Grzeni-Romanowskiego na stanowisku kierownika Studium Wojskowego Politechniki Gdańskiej?
- 6) Dlaczego Grzenia-Romanowski objął funkcję zastępcy dowódcy MW ds. politycznych?
- 7) Jak przełożeni Grzeni-Romanowskiego oceniali jego pracę na stanowisku szefa ZP MW?

⁹ Zob. *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego G–K*, pod red. S. Gierszewskiego, t. 2, pod red. Z. Nowaka, Gdańsk 1994; W. Pater, *Admirałowie 1918–2005. Słownik biograficzny*, Gdynia 2006; J. Królikowski, *Generałowie i admirałowie Wojska Polskiego 1943–1990 (AH)*, t. 1, Toruń 2010; J. Sługocki, B. Panasiuk, *Komendanci Morskich Uczelni Wojskowych w Polsce w latach 1922–1992*, Gdynia 1992; J. Królikowski, *Admirałowie Polskiej Marynarki Wojennej 1945–2004*, Toruń 2004; H. P. Kosk, *Generalicja polska. Popularny słownik biograficzny*, t. 1, Pruszków 1998; Z. Stromski, *Pamięci godni. Chojnicki słownik biograficzny 1275–1980*, Bydgoszcz 1986; *Zmarł kontradmirał w st. sp. Gereon Grzenia-Romanowski*, „Żołnierz Wolności”, nr 17, 21.01.1983, s. 2.

¹⁰ W. Białek, S. Struniewski, *Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej imienia Bohaterów Westerplatte*, Warszawa 1978; Cz. Ciesielski, W. Pater, J. Przybylski, *Polska Marynarka Wojenna 1918–1980. Zarys dziejów*, Warszawa 1992.

¹¹ C. Obracht-Prondzyński, *Zjednoczeni w idei. Pięćdziesiąt lat działalności Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego (1956–2006)*, Gdańsk 2006.

- 8) Jakie czynniki zadecydowały o tym, że bohater artykułu został komendantem WSMW, a potem kierownikiem Studium Wojskowego WSE i UG?

Gereon Grzenia urodził się 19 marca 1916 r. w miejscowości Piece koło Zblewa w powiecie starogardzkim w województwie pomorskim. Wywodził się on z rodziny drobnomieszczańskiej. Jego ojciec Jan Grzenia urodził się w 1894 r. i pochodził z Chmielna w powiecie kartuskim. W okresie międzywojennym był współwłaścicielem sklepu z tekstyliami w Chojnicach, a następnie w Wejherowie. Po zakończeniu II wojny światowej Jan Grzenia wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) i objął posadę kierownika Państwowej Fabryki Konfekcyjnej „Odzież” w Wejherowie¹². Natomiast matka Agnieszka z domu Laskowska urodziła się w 1894 r. i pochodziła ze wsi Poblocie w powiecie wejherowskim. Nie posiadała konkretnego zawodu ani nigdy nie angażowała się politycznie¹³.

W 1920 r. rodzice Grzeni przeprowadzili się do Chojnic, gdzie pobierał on naukę w miejscowym Gimnazjum Klasycznym, które ukończył w 1931 r. Warto nadmienić, że absolwentami tej szkoły, sięgającej swymi tradycjami XVII w., było wielu wybitnych działaczy regionalnych, ludzi nauki i sztuki. Poza Grzenia byli to m.in.: późniejszy współzałożyciel i honorowy prezes oddziału Zrzeszenia Kaszubskiego w Chojnicach Albin Makowski, światowej sławy śpiewak operowy Bogdan Paprocki, kierownik Zakładu Genetyki Człowieka PAN prof. Antoni Horst¹⁴. Swoją dalszą drogę zawodową Gereon Grzenia postanowił jednak związać z wojskiem¹⁵. Na tę decyzję mogły mieć

¹² WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 126; Zeszyt Ewidencyjny (dalej: ZE), 1960, k. 2.

¹³ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 126; ZE, 1960, k. 2. Jan Grzenia prawdopodobnie zmarł 3 października 1960 r. Autorowi nie udało się ustalić daty śmierci Agnieszki Grzeni. Zob. Cmentarz Gdynia – Cmentarz Witomino/ Jan Grzenia, <http://nieobecni.com.pl/index.php?s=grob&id=197570> (dostęp: 16.12.2017). Jako data urodzin na nagrobku J. Grzeni podany jest marzec 1890 r.

¹⁴ H. Porożyński, *Z dziejów Liceum Ogólnokształcącego im. Filomatów Chojnickich w Chojnicach (1623–2002)*, Słupsk 2004, s. 72, 94, 158, 170, 208, 238. Albin Makowski (1908–1982), <http://www.historiachojnic.pl/biografia/27/albin-makowski> (dostęp: 09.04.2017).

¹⁵ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 126–127; ZE, k. 2.

wpływ okoliczności natury rodzinnej. Prawdopodobnie w 1929 r. jego rodzice rozwiedli się¹⁶. W przywiązanej do religii katolickiej społeczności rozwód był w tym czasie zjawiskiem niezwykle rzadkim. Wydarzenie to z pewnością stanowiło ciężkie przeżycie dla Grzeni. Z tej racji rodzice mogli uznać, że dobrym dla niego rozwiązaniem będzie pójście do szkoły wojskowej. Nauka w tej placówce pozwoliłaby mu przebywać z dala od trudnej atmosfery domu rodzinnego. Gereon Grzenia wstąpił więc do Korpusu Kadetów nr 2 (KK nr 2) w Chełmnie. Korpusy kadetów były w okresie II Rzeczypospolitej elitarnymi szkołami, które kształciły przyszłe kadry oficersko-dowódcze Wojska Polskiego (WP). Ich absolwenci mogli kontynuować naukę w szkołach podchorążych piechoty lub innego rodzaju broni¹⁷.

Nauka Grzeni w KK w Chełmnie trwała do 1936 r., gdy w wyniku wprowadzanej w życie reformy szkolnictwa i polityki cięć budżetowych na cele wojskowe, zlikwidowano KK nr 2, a jego uczniów przeniesiono do Korpusu Kadetów nr 3 w Rawiczu. W rezultacie połączenia obu zakładów rawicki korpus przyjął nr „2” korpusu chełmińskiego¹⁸. W szkole tej zdał on maturę w 1937 r.¹⁹. Po złożeniu egzaminu dojrzałości doskonalił swoje wojskowe umiejętności w Szkole Podchorążych Piechoty (SPP) w Komorowie k. Ostrowi Mazowieckiej. Po zakończeniu nauki w SPP został skierowany na praktykę do Pułku Strzelców Pieszych (PSP)²⁰. Jednostka ta stanowiła wtedy część Pułku Piechoty Zmoryzowanej, który wchodził w skład Warszawskiej Brygady Pancerno-Moto-

¹⁶ WBH, TAP, 1624/78/87, Wyciąg ze sprawozdania p.o. Szefa Wydziału Personalnego ZPW OW Morski por. Tomczaka za miesiąc lipiec 1947 r., k. 43. W swojej ocenie Grzeni-Romanowskiego jako zastępcy dowódcy 16 Dywizji Piechoty napisał m.in.: „W ciągu ostatnich tygodni, zaznacza się bardzo szkodliwy wpływ matki, z którą już od lat nie utrzymywał żadnych kontaktów /matka od 18-tu lat rozwiedziona z ojcem/”.

¹⁷ W. Lisowski, *Polskie Korpusy Kadetów w latach 1918–1939*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” (dalej: WPH) 1981, R. 26, nr 2, s. 157–158.

¹⁸ A. Cwer, *Polskie szkoły kadeckie w latach 1918–1939*, Siedlce 2012, s. 115–116; *Księga Pamięci Kadetów II Rzeczypospolitej*, pod red. J. Wodzyńskiego, M. Pawluka, A. Dławińskiego i innych, Warszawa 2001, s. 49–50.

¹⁹ WBH, Korpus Kadetów (KK) nr 2, I.340.39.10, Rozkaz Dzienny Nr. 84, Rawicz 21.04.1937; Rozkaz Dzienny Nr. 87, Rawicz 24.04. 1937, Załącznik do rozkazu dziennego 87/37, k. 2; *Księga pamięci...*, s. 171; *Księga pamięci Kadetów II Rzeczypospolitej. Aneks*, pod red. M. Pawluka, Warszawa 2006, s. 47.

²⁰ WBH, Szkoła Podchorążych Piechoty (SPP), I. 340.13.14, Rozkaz Dzienny Nr. 170, Komorowo k. Ostrowi Mazowieckiej 27.07.1939.

rowej (Warsz. BPM)²¹. Jej dowódcą był późniejszy komendant główny Armii Krajowej (AK), płk. dypl. Stefan Rowecki „Grot”. 1 sierpnia 1939 r., w obliczu zbliżającego się konfliktu z Niemcami, Grzenia otrzymał swój pierwszy awans na stopień oficerski – został mianowany oficerem służby stałej w stopniu podporucznika piechoty. Jednocześnie był dowódcą II plutonu 1 kompanii PSP Warsz. BPM²². W okresie kampanii wrześniowej brygada dowodzona przez płk. S. Roweckiego walczyła w okolicach Puław, Dębina i Józefowa²³. Następnie Grzenia wziął udział w walkach o Tomaszów Lubelski²⁴. Po klęsce wojsk polskich związał się z konspiracyjną Służbą Zwycięstwa Polski. Przyjął wtedy zmienione imię i nazwisko: Zbigniew Romanowski (urodzony dnia 6 czerwca 1912 r. w Lubomlu)²⁵. Ze swoim konspiracyjnym pseudonimem: „Romanowski” związał się tak bardzo, że po II wojnie światowej stał się on jego oficjalnym, drugim członem nazwiska²⁶.

Grzenia-Romanowski, występując wówczas pod pseudonimem „Zielony”, otrzymał zadanie zorganizowania tajnego Plutonu Stałego Pogotowia w powiecie Radzyń Podlaski na obszarze południowego Podlasia²⁷. Oficjalnie pracował wtedy w Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych w Radzynie Podlaskim, a następnie w leśniczówce w Suchowoli²⁸. W tym okresie, z uwagi na liczne

²¹ W. Zaleski, *W Warszawskiej Brygadzie Pancerno-Motorowej 1939. Z dziejów 1 Pułku Strzelców Konnych*, Warszawa 1988, s. 17–19.

²² Tamże, s. 285; WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 3; WBH, TAP, 1624/78/87 Karta Ewidencyjna (dalej: KE), 1973, k. 129, WBH, TAP, 124/78/87, Życiorys, k. 126.

²³ T. Jurga, *Regularne jednostki Wojska Polskiego w 1939 r. Organizacja, działania bojowe, uzbrojenie, metryki związków operacyjnych, dywizji i brygad*, t. 7, [w:] *Wojsko Polskie. Krótki informator historyczny o Wojsku Polskim w latach II wojny światowej*, pod red. S. Komornickiego, Warszawa 1975, s. 298; *Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Kampania wrześniowa 1939. Przebieg działań od 9 do 14 września*, t. 1, cz. 3, pod red. płk. A. Sawczyńskiego, Londyn 1959, s. 359–360; *Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej. Kampania wrześniowa 1939. Przebieg działań od 1 do 8 września*, t. 1, cz. 2, pod red. płk. A. Sawczyńskiego, Londyn 1954, s. 655–656.

²⁴ A. Zawilski, *Bitwy polskiego września*, Kraków 2009, s. 634.

²⁵ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 126.

²⁶ Dopiero jednak na mocy rozkazu ministra obrony narodowej marszałka Konstantego Rokossowskiego z 31 stycznia 1951 r. Gereon Grzenia mógł oficjalnie zmienić swoje nazwisko na „Grzenia-Romanowski”. Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, Wyciąg z rozkazu personalnego Nr 108, Warszawa 31.01.1951, k. 113.

²⁷ S. Dziadoń, dz.cyt., s. 1.

²⁸ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 126; KE, k. 129.

aresztowania wśród członków ruchu oporu, został on skierowany do Warszawy, gdzie pracował jako robotnik przy budowie lotniska na Bielanach²⁹. Jednocześnie przekazywał podporucznikowi wywiadu ZWZ, Franciszkowi Gramzie, plany budowy lotniska, w tym rozmieszczenia hangarów i cystern z benzyną³⁰. Po pewnym czasie zrezygnował z pracy na budowie i trafił do biura transportowego „Władysław Juchniewicz” w Warszawie³¹. Otrzymał wówczas zadanie stworzenia warunków do wykorzystywania taboru samochodowego do celów konspiracji³². W listopadzie 1941 r. właściciel firmy przewozowej, nie chcąc mieć dłużej w swoim zakładzie osoby współpracującej z podziemiem, zwolnił Grzenię-Romanowskiego z pracy. W tej sytuacji przeszedł on do firmy spedycyjnej „A&P Haller” w Warszawie³³. Otrzymał tam funkcję ekspedytora kolejowego.

Względnie spokojny czas w jego życiu (mimo codziennych niebezpieczeństw związanych z działalnością konspiracyjną) nie trwał zbyt długo. 14 maja 1942 r. został ujęty przez Gestapo pod zarzutem dokonania mordu politycznego na Powązkach³⁴. W konsekwencji trafił na Pawiak³⁵.

Jego gehenna trwała tam trzy miesiące. Do zwolnienia Grzeni mieli się przyczynić właściciel i pracownicy firmy „Władysław Juchniewicz”, którzy zebrali pieniądze na łapówkę dla więziennych funkcjonariuszy. Dzięki temu 14 sierpnia 1942 r. opuścił on mury więzienia³⁶. Należy przy tym zauważyć, że nie zachowały się żadne materiały archiwalne mówiące o jego pobycie w tym miejscu³⁷.

²⁹ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 126–127.

³⁰ Tamże, k. 126–127; WBH, TAP, 1624/78/87, AEP, k. 123.

³¹ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 127; WBH, TAP, 1624/78/87, KE, k. 129.

³² S. Dziadoń, dz.cyt., s.1.

³³ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 127; WBH, TAP, 1624/78/87, KE, k. 129.

³⁴ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 127.

³⁵ Pawiak był więzieniem Gestapo w Warszawie. W latach 1939–1944 przeszło przez nie ok. 100 tys. więźniów, z czego śmierć poniosło ok. 37 tys. z nich.

³⁶ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 127–128; WBH, TAP, 1624/78/87, AEP, k.123, S. Dziadoń, dz.cyt., s. 1.

³⁷ Pracownikom Muzeum na Pawiaku udało się odtworzyć jedynie niecałe 50% kartoteki osadzonych. W tym miejscu można się jedynie oprzeć na samym świadectwie zainteresowanego. Informacje te otrzymałem od Roberta Hasselbuscha, badacza zatrudnionego w Muzeum na Pawiaku.

Po wyjściu z więzienia Grzenia-Romanowski zbliżył się do środowisk radykalnej lewicy. Niemalą rolę odegrał w tym członek GL, zatrudniony w zakładzie Juchniewicza robotnik Władysław Kempa, z którym Grzenia-Romanowski kolportował nielegalny dwutygodnik Polskich Socjalistów „Robotnik”. Wydawnictwo to reprezentowało tych działaczy socjalistycznych, którzy opowiadali się za współpracą z komunistami i Związkiem Radzieckim³⁸. 12 lipca 1943 r. Grzenia-Romanowski został instruktorem w Gwardii Ludowej, przyjmując konspiracyjny pseudonim „Gwardiuk”³⁹. Taka decyzja mogła być rezultatem wsparcia, jakiego podczas pobytu w więzieniu udzielili mu robotnicy – komuniści. Odczuwał wobec nich pewien „dług” wdzięczności, co zapewne sprzyjało jego zaangażowaniu się w komunistyczną partyzantkę.

Na początku swojej działalności w GL zajmował się on szkoleniem młodych Gwardzistów i kolportażem „bibuły”. Nowi towarzysze walki pomogli mu znaleźć pracę na Dworcu Zachodnim w Warszawie. Polegała ona na zapowiadaniu odjazdów i przyjazdów pociągów. Poza tym ostrzegał współpracowników z podziemia przed rewizjami⁴⁰.

W okresie okupacji nastąpiło też ważne wydarzenie w życiu prywatnym Grzenia-Romanowskiego. 29 października 1939 r. zawarł on małżeństwo z Jadwigą Kuzarzewską w parafii rzymskokatolickiej w miejscowości Cechówka (obecnie stanowi ona część miasta Sulejówek pod Warszawą). Z tego związku przyszło na świat dwoje dzieci: córka Irena (22 maja 1944 r. – ?) i syn Zbigniew (7 lutego 1947–10 lutego 2000 r.), późniejszy kapitan Marynarki Wojennej⁴¹. Bohater szkicu biograficznego nieprzypadkowo nadał synowi swoje konspira-

³⁸ Problematykę charakteru ideowego „Robotnika” poruszają następujące wydawnictwa: *Prasa polska w latach 1939–1945*, pod red. J. Jarowiecki, J. Myśliński, A. Notkowski, Warszawa 1980, s. 85–88; S. Lewandowska, *Polska konspiracyjna prasa informacyjno-polityczna 1939–1945*, Warszawa 1982, s. 137–142, WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 127–128; AEP, k. 123.

³⁹ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 128.

⁴⁰ S. Dziadoń, dz.cyt., s. 1.

⁴¹ WBH, TAP, 1624/78/87, *Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej*, 6.12.1949, k. 110; Cmentarz Gdynia – Cmentarz Witomino/Zbigniew Grzenia-Romanowski, <http://nieobecni.com.pl/index.php?s=grob&id=197562>, (dostęp: 09.04.2017). Na grobie Zbigniewa Grzenia-Romanowskiego jako data urodzin podany jest 17 lutego 1947 r.

cyjne imię Zbigniew. Chciał zapewne w ten sposób przekazać mu część własnej, podziemnej tożsamości⁴².

Pod koniec lipca 1944 r., na wieść o zbliżaniu się Armii Czerwonej do rogatek Warszawy, Grzenia-Romanowski porzucił pracę na kolei i podjął próbę przedostania się na tereny zajęte przez wojska radzieckie. Został jednak zatrzymany przez Niemców i wywieziony do obozu w Kąkolowie pod Leszmem (Polenlager). Uwięzieni tam Polacy musieli pracować przy rozładunku wagonów i budowie dróg⁴³. W styczniu 1945 r., gdy na tereny Wielkopolski wkroczyła Armia Czerwona, Grzenia-Romanowski miał wydać współwięźniom polecenie ucieczki. Sam zaś udał się do zajętego przez Rosjan Poznania⁴⁴. Tam zaangażował się na rzecz Polskiej Partii Robotniczej (PPR), budującej swoje struktury miejskie i wojewódzkie⁴⁵, i objął stanowisko przewodniczącego poznańskiej młodzieżówki tej partii – Związku Walki Młodych (ZWM). Pod koniec kwietnia 1945 r. został zmobilizowany do armii⁴⁶. Objął wtedy stanowisko oficera polityczno-wychowawczego, przyjmując funkcję lektora (na etacie majora) w formującej się w Poznaniu 12 Dywizji Piechoty. W maju i czerwcu 1945 r. została ona skierowana na Pomorze Zachodnie, aby ochraniać nową, zachodnią granicę państwa⁴⁷.

W ówczesnej sytuacji politycznej może wydawać się zaskakująca okoliczność, że przedwojenny oficer, były żołnierz ZWZ, został oficerem politycznym w 12 DP. Przeszłość zawodowa Grzenia-Romanowskiego mogła być jednak dla komunistów atutem. Korpus oficerów polityczno-wychowawczych cierpiał wówczas na liczne braki kadrowe. 9 lutego 1946 r. na 5743 etatowych stano-

⁴² S. Dziadoń, dz.cyt., s. 1.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 128; S. Dziadoń, dz.cyt., s. 1–2.

⁴⁵ Szerzej na temat budowy miejskich i wojewódzkich struktur PPR w Wielkopolsce zob. K. Strykowski, *Poznań '45. Ostatni rok wojny i pierwszy rok odbudowy*, Poznań 2013, s. 138–139, 141.

⁴⁶ WBH, TAP, 1624/78/87, AEP, k. 123; S. Dziadoń, dz.cyt., s. 2.

⁴⁷ K. Kozłowski, *Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim 1945–1955*, Warszawa–Szczecin 2000, s. 94; S. Komornicki, *Regularne jednostki Ludowego Wojska Polskiego. Formowanie, działania bojowe, organizacja, uzbrojenie, metryki jednostek piechoty*, Warszawa 1968, s. 163; K. Strykowski, *Poznań '45...*, s. 162; T. Białęcki, *Pierwsze lata polskiego Szczecina (1945–1949)*, [w:] *Dzieje Szczecina 1945–1990*, t. 4, pod red. T. Bialeckiego, Z. Silskiego, Szczecin 1998, s. 52–57.

wisk zajętych było zaledwie 4557, co oznaczało, że poziom zatrudnienia w tym aparacie sięgał jedynie 79,3%. Kolejnym słabym punktem tego korpusu był niski poziom wykształcenia jego kadr. Szacuje się, że wiosną 1945 r. zaledwie 8,5% oficerów posiadało wyższe wykształcenie, a 49,8% średnie (pełne i niepełne)⁴⁸. W tej sytuacji dla decydentów Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego (GZPW) WP Grzenia-Romanowski mógł być dobrym kandydatem do sprawowania tej funkcji. Jego wykształcenie i znajomość realiów wojskowych miały mu pomóc w zdobyciu autorytetu wśród żołnierzy. Z drugiej strony jako członek PPR i osoba posiadająca doświadczenie w pracy politycznej miał być gwarantem realizacji w armii linii politycznej rządzących⁴⁹.

Praca na tym stanowisku sprawiała podporucznikowi Grzeni-Romanowskiemu trudności. W związku z tym 21 lipca 1945 r. objął, zgodnie z sugestiami przełożonych, stanowisko zastępcy dowódcy baonu (na etacie kapitana) ds. polityczno-wychowawczych 43 pułku piechoty (p.p.)⁵⁰. W tym samym czasie 14 sierpnia 1945 r. awansował na stopień porucznika w korpusie oficerów polityczno-wychowawczych⁵¹. Oznaczało to, że jego przełożeni mogli dostrzegać w nim pewien potencjał, który jeszcze nie do końca został odpowiednio wykorzystany. Na nowym stanowisku poradził sobie znacznie lepiej. Miał zdobyć pewien autorytet zarówno wśród żołnierzy, jak i przełożonych⁵². Jego zwierzchnik kpt. Leo Lis uważał jednak, że Grzenia-Romanowski wciąż za mało pracy poświęcał wyszkoleniu polityczno-wychowawczemu w jednostce⁵³.

W pierwszych latach po II wojnie światowej oddziały WP, poza zadaniami natury militarnej, wykonywały także czynności z zakresu organizowania ad-

⁴⁸ W. Jarno, *Praca polityczno-wychowawcza i nastroje w wojskach lądowych w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2011, R. 10, nr 1, s. 151; A. Lewicki, *Polityka kadrowa Polskiej Partii Robotniczej w wojsku (1944–1948)*, [w:] *Trzydzieści pięć lat Ludowego Wojska Polskiego*, „Zeszyty Naukowe WAP” (dalej: ZN WAP) 1978, nr 96, s. 72–76.

⁴⁹ Grzenia-Romanowski został członkiem PPR dnia 20 lutego 1945 r. Natomiast inne źródło podaje datę 20 listopada 1945 r. Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 128; ZE, k. 1.

⁵⁰ WBH, TAP, 1624/78/87, Charakterystyka służbowa, 20.06.1945, k. 57.

⁵¹ WBH, TAP, 1624/78/87, Wniosek awansowy (odpis), 3.07.1945, k. 58; ZE, k. 1.

⁵² WBH, TAP, 1624/78/87, Charakterystyka służbowa, 7.11.1945, k. 56.

⁵³ Tamże.

ministracji i osadnictwa wojskowego na Pomorzu Zachodnim⁵⁴. W działalności tej miał także swój udział porucznik Grzenia-Romanowski. Organizował on m.in. osadnictwo wojskowe na terenie powiatu Gryfino, w którym kolonisci wojskowi stanowili ok. 75% mieszkańców⁵⁵. Za te zasługi 9 maja 1946 r. został odznaczony Orderem Odrodzenia Polski (Polonia Restituta) klasy V⁵⁶. Przyznawano je za wkład w dzieło odbudowy Polski i utrwalenia jej bytu⁵⁷. W okresie gdy pracował jako oficer polityczno-wychowawczy w baonie (pełnił przy tym stanowisko zastępcy komendanta wojskowego miasta Szczecina), osiągnął kolejny szczebel w hierarchii wojskowej. 9 maja 1946 r. (tego samego dnia, kiedy otrzymał Order Polonia Restituta), awansował na stopień kapitana⁵⁸. Data ta prawdopodobnie nie była przypadkowa. Ludowe Wojsko Polskie obchodziło wówczas pierwszą rocznicę zwycięstwa nad Niemcami. Grzenia-Romanowski bardzo szybko awansował w hierarchii korpusu oficerów politycznych 12 DP. 15 lutego 1946 r. został zastępcą dowódcy (na etacie podpułkownika) 43 p. p. ds. polityczno-wychowawczych⁵⁹. Jego przełożeni z pionu polityczno-wychowawczego 12 DP (mjr Hakman, kpt. Gąsiorowski) widzieli w nim „demokratę o twardym kościec politycznym”, który „skłaniał się w stronę marksizmu”⁶⁰. W ich opinii pozostawał on osobą z dużą sympatią odnoszącą się do nowej władzy, nadal jednak brakowało mu odpowiedniego wyrobienia ideologicznego. Mimo to w pracy, zarówno z poborowymi, jak i ludnością cywilną, potrafił osiągać oczekiwane rezultaty⁶¹. 2 maja 1946 r. Grzenia-Romanowski objął urząd zastępcy szefa Wydziału Polityczno-Wy-

⁵⁴ Z. Huszcza, Z. Szydłowski, *Z dziejów Pomorskiego Okręgu Wojskowego w latach 1946–1948*, WPH 1963, R. 8, nr 3/4, s. 283–284; Z. Misztal, *Udział ludowego WP w tworzeniu administracji państwowej i zagospodarowaniu kraju po II wojnie światowej*, WPH 1981, R. 26, nr 1, s. 31, 38.

⁵⁵ Z. Huszcza, Z. Szydłowski, dz.cyt., s. 283; WBH, TAP, 1624/78/87, Wniosek odznaczeniowy (Order Polonia Restituta kl. V), 23.11.1945, k. 55.

⁵⁶ WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 4.

⁵⁷ K. Madej, *Ordery i odznaczenia Ludowego Wojska Polskiego*, [w:] *Trzydzieści pięć lat Ludowego Wojska Polskiego*, ZN WAP 1978, nr 96, s. 198.

⁵⁸ WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 1.

⁵⁹ Tamże, Wniosek awansowy (nadanie stopnia oficerskiego „kapitan”), 1946, k. 59; Charakterystyka służbowa, 20.02.1946, k. 54; ZE, k. 4.

⁶⁰ Tamże, Charakterystyka służbowa, 23.03.1946, k. 53.

⁶¹ Tamże.

chowawczego (WPW) 12 DP⁶². W opinii zwierzchników wychowanie, które odebrał w Korpusach, uniemożliwiało mu jednak skuteczną pracę z poborowymi⁶³. Uważali oni, że kpt. Grzenia-Romanowski powinien zostać skierowany do służby liniowej, gdzie po odpowiednim przeszkoleniu mógłby objąć dowodzenie pułkiem piechoty⁶⁴. Jednak na tle składu osobowego ówczesnego Wydziału Polityczno-Wychowawczego ze swoich obowiązków wywiązywał się dobrze⁶⁵. W tym okresie Grzenia-Romanowski został uhonorowany kolejnym odznaczeniem. Był nim Srebrny Krzyż Zasługi⁶⁶, który otrzymał 18 lipca 1946 roku⁶⁷. Medal ten był nadawany osobom szczególnie zasłużonym w pracy zawodowej i społecznej⁶⁸. Na nowym stanowisku kapitan Grzenia-Romanowski jeszcze bardziej zaangażował się w pracę polityczną z mieszkańcami Szczecina. Był współorganizatorem związanych z władzą takich organizacji jak: Towarzystwo Przyjaciół Żołnierza i Związek Uczestników Walki Zbrojnej z Niemcami.⁶⁹ Po trzech miesiącach pracy w WPW 12 DP spotkała go kolejna nominacja. 5 sierpnia 1946 r. objął on jedno z najwyższych stanowisk w aparacie polityczno-wychowawczym OW nr 2, czyli zastępcy dowódcy dywizji (na etacie pułkownika) ds. polityczno-wychowawczych 12 DP⁷⁰. Jednak już w 1947 r. został przeniesiony na etat zastępcy dowódcy 16 Kaszubskiej Dywizji Piechoty (KDP) w Gdańsku. Można przypuszczać, że pewną rolę w tej zmianie mogły odegrać kaszubskie „korzenie” Grzenia-Romanowskiego. Od 1946 r. władze komunistyczne prowadziły działania, które miały na celu zdobycie sympatii ludności kaszubskiej. Dotyczyło to także miejscowych poborowych, którzy odbywali służbę w 16 KDP⁷¹. Wydaje się, że decyzje wobec Grzenia-Ro-

⁶² Tamże, ZE, k. 4.

⁶³ Tamże, Charakterystyka służbowa, 05.06.1946, k. 52.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Tamże, Wniosek odznaczeniowy (Srebrny Krzyż Zasługi), 25.04.1946, k. 50.

⁶⁷ Tamże, k. 50; ZE, k. 4; Karta Ewidencyjna (dalej: KE), 1973, k. 129.

⁶⁸ K. Madej, dz.cyt., s. 208–209.

⁶⁹ WBH, TAP, 1624/78/87, Wniosek odznaczeniowy (Order Polonia Restituta kl. V), 25.06.1946, k. 51.

⁷⁰ Tamże, ZE, k. 4.

⁷¹ J. Prokurat, *Działalność polityczna i społeczna 16 Dywizji Piechoty na Wybrzeżu w latach 1945–1947*, [w:] *Z lat wojny i okupacji 1939–1945*, t. 4, pod red. L. Grota, Warszawa 1972, s. 415.

manowskiego miały na celu przydzielenie do dowództwa 16 KDP osoby znającej i rozumiejącej specyfikę regionu, która mogłaby pomóc rządzącym zrealizować określone przez nich cele⁷². Było to szczególnie ważne w kontekście zbliżających się wyborów do Sejmu Ustawodawczego dnia 19 stycznia 1947 r. W głosowaniu tym głównym konkurentem PPR było Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL) pod kierownictwem Stanisława Mikołajczyka. PSL cieszyło się dużym poparciem na terenach wiejskich, które zamieszkiwała m.in. ludność kaszubska⁷³. Po sfałszowanych przez komunistów wyborach przystąpili oni do głębszej weryfikacji podległego im aparatu polityczno-wychowawczego WP. Zdaniem szefa Wydziału Personalnego Zarządu Polityczno-Wychowawczego (ZPW) OW nr 2 kpt. Lisickiego, Grzenia-Romanowski nie pracował systematycznie nad pogłębieniem swojego światopoglądu, co było niezbędne przy pracy z poborowymi i ludnością cywilną⁷⁴. Lisicki doszedł więc do wniosku, że jego podwładny lepiej sprawowałby się jako dowódca pułku. Brał jednak pod uwagę ówczesny stan kadrowy WP i przestrzegał przed szybkim zwolnieniem Grzenia-Romanowskiego z zajmowanego stanowiska⁷⁵. Natomiast w kolejnych miesiącach 1947 r. u zastępcy dowódcy 16 KDP wystąpiły symptomy „depresji powyborczej”, które negatywnie wpływały na jakość jego pracy. Sytuacja ta była spowodowana porażką wyborczą Listy Ziemi Kaszubskiej, której był kandydatem⁷⁶. W tym czasie Grzenia-Romanowski miał też trudności rodzinne⁷⁷.

⁷² Dowódca 16 KDP gen. Daniluk uważał Grzenia-Romanowskiego za swojego zastępcę nie ds. polityczno-wychowawczych, lecz kaszubskich. Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, Wyciąg z raportu Wykładowcy Oddziału I-go GZPW WP mjr. Worwy, czerwiec 1947, k. 43.

⁷³ J. Wtorkiewicz, *Wojsko Polskie w akcji propagandowej i wyborach do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku*, Warszawa 2002, s. 26–31.

⁷⁴ WBH, TAP, 1624/78/87, Charakterystyka służbowa (odpis), 27.03.1947, k. 49.

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ Lista Ziemi Kaszubskiej powstała pod koniec 1946 r. i skupiała kaszubskich działaczy regionalnych. W intencji komunistów miała służyć osłabieniu poparcia dla PSL-u na Pomorzu Gdańskim. Zob. T. Bolduan, *Nie dali się złamać. Spojrzenie na ruch kaszubski 1939–1995*, Gdańsk 1996, s. 59–64, K. Sławski, *Bernard Szczyński (1919–1993). Więzień Stutthofu, burmistrz Wejherowa, prezes Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego*, Gdańsk 2015, s. 148–151.

⁷⁷ Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, Wyciąg ze sprawozdania p.o. Szefa Wydziału Personalnego ZPW OW Morski por. Tomczaka za miesiąc lipiec 1947 r., k. 43. W tym czasie uległy pogorszeniu jego relacje z pierwszą żoną Jadwigą, z którą się rozwiódł w grudniu

Okoliczności te zmusiły ministra obrony narodowej Michała Rolę-Żymierskiego do osobistej interwencji w tej sprawie⁷⁸. W rezultacie doszło do spotkania, w którym uczestniczyli m.in.: marszałek M. Rola-Żymierski, dowódca 16 KDP, gen. Stanisław Daniluk, zastępca szefa ZPW OW nr 2 ppłk A. Hajnicz i kpt. Grzenia-Romanowski (na stanie etatowym podpułkownika⁷⁹). Ustalono na niej, że zastępca dowódcy 16 KDP zostanie przeniesiony do Elbląga⁸⁰. 3 września 1947 r. przejął on obowiązki dowódcy 55 p. p. w Elblągu⁸¹. Pełnił przy tym mandat członka Miejskiej Rady Narodowej⁸². Z uwagi na brak odpowiednich kompetencji i doświadczenia w dowodzeniu pułkiem, stanowisko to sprawował zaledwie do końca lutego 1948 r. Po opuszczeniu Elbląga został skierowany na kurs dowódców pułku w Centrum Wyszkożenia Piechoty (CWP) w Rembertowie. W czasie nauki Grzenia-Romanowskiego w Szkole Piechoty przełożeni zauważyli, że wzmógł on starania na rzecz podwyższenia poziomu swojej wiedzy wojskowej, a jednocześnie podjął wysiłek w celu ugruntowania politycznego światopoglądu. Uwidoczniało się to w jego studiach nad ideologią marksistowską⁸³. W styczniu 1949 r. ukończył szkolenie w CWP z oceną ogólną dobrą⁸⁴. Po opuszczeniu murów rembertowskiej uczelni pełnił (od dnia 3 lutego 1949 r.), obowiązki dowódcy 42 zmotoryzowanego pułku piechoty w Żarach (na etacie pułkownika), wchodzącego w skład 11 Zmotoryzowanej DP⁸⁵. Jednostka ta stacjonowała w OW nr 4, obejmującym Śląsk, i powstała

1949 r. Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, *Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej*, 6.12.1949, k. 110.

⁷⁸ Tamże.

⁷⁹ Zapis w Zeszycie Ewidencyjnym informuje, że Grzenia-Romanowski był wtedy na etacie pułkownika. Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 4.

⁸⁰ Grzenia-Romanowski w Życiorysie spisany podczas służby wojskowej w Elblągu twierdził, że został przeniesiony do formacji liniowych na własną prośbę. Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, Życiorys, k. 128.

⁸¹ WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 4; Tamże, Wyciąg z rozkazu personalnego Nr. 1007, 21.08.1947, k. 111.

⁸² J. Prokurat, dz.cyt., s. 420, przyp. 74.

⁸³ WBH, TAP, 1624/78/87, Charakterystyka służbowa, 08.01.1949, k. 39.

⁸⁴ WBH, TAP, 1624/78/87, Ministerstwo Obrony Narodowej Wyższa Szkoła Piechoty. Świadectwo nr 36, 29.01.1949, k. 115.

⁸⁵ WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 4. Od 30 czerwca 1949 r. kapitan Grzenia-Romanowski był już pełnoprawnym dowódcą 42 zmotoryzowanego p. p.

w ramach realizacji „Planu 7-letniego”, który zakładał znaczną rozbudowę WP w związku ze wzrostem napięcia międzynarodowego⁸⁶.

Grzenia-Romanowski początkowo dobrze wywiązywał się z nowych obowiązków. Jednak bardzo szybko wszedł w konflikt z dowództwem dywizji. Najprawdopodobniej z tej właśnie przyczyny dowództwo OW nr 4 ukarało go upomnieniem⁸⁷. Po wymierzeniu mu tej kary zaczęły mnożyć się kolejne zarzuty. Dotyczyły one złej organizacji i metod pracy wychowawczej, w rezultacie czego jego pułk podczas jesiennej inspekcji otrzymał ocenę niedostateczną⁸⁸. Należy tu zauważyć, że lata 1948–1949 były także okresem „czystek”, jakie przeprowadzano w szeregach WP. Miały wówczas miejsce liczne aresztowania i zwolnienia wśród członków korpusu oficerskiego. Dotyczyły one zarówno tych oficerów, którzy wcześniej służyli w GL, jak i rozpoczynali swoją karierę przed wojną⁸⁹. W tej sytuacji również Grzenia-Romanowski mógł być zagrożony represjami. Na początku października 1949 r. został usunięty z zajmowanego stanowiska⁹⁰. Przydzielono mu mało znaczącą posadę kierownika Studium Wojskowego (SW) Politechniki Gdańskiej. Funkcję tę sprawował do listopada 1956 r.⁹¹.

Politechnika Gdańska powstała dwa tygodnie po zakończeniu II wojny światowej, dekretem Rządu Tymczasowego RP z 24 maja 1945 r. i po dziś dzień jest największą uczelnią techniczną w północnej Polsce⁹². Okres sprawowania przez Grznię-Romanowskiego urzędu szefa jej SW był jednym z najbardziej owocnych w jego życiu. Nauka w Studium obejmowała ok. dwóch tysięcy studentów, a ich szkolenie trwało przez cały okres studiów wynoszący 3 lata.

⁸⁶ J. Kajetanowicz, *Polskie wojska lądowe 1945–1960, skład bojowy, struktury organizacyjne, uzbrojenie*, Toruń 2005, s. 133–139, 148.

⁸⁷ WBH, TAP, 1624/78/87, Rozkaz Nr. 0388 O sytuacji w jednostkach garnizonów O.W. IV, 22.08.1949, k. 114.

⁸⁸ WBH, TAP, 1624/78/87, Charakterystyka służbowa za okres od lutego 1949 r. do października 1949 r., 28.10.1949, k. 38.

⁸⁹ J. Poksiński, *Represje wobec oficerów Wojska Polskiego 1949–1956 „TUN”*, Warszawa 2007, s. 95–120.

⁹⁰ WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 4.

⁹¹ Tamże.

⁹² E. Wittbrodt, *Politechnika Gdańska. Odbudowa i pierwsze lata*, [w:] *Zarys dziejów politechniki w Gdańsku 1904–2004*, pod red. J. Rachonia, R. Begera, J. Kulasa, Gdańsk 2004, s. 44.

Program przysposobienia wojskowego zawierał m.in. naukę przedmiotów specjalnych, teoretycznych oraz ćwiczenia praktyczne i polowe. Rok akademicki obejmował 144 godzin wykładowych i 200 godzin obozowych⁹³. W czasie gdy Grzenia-Romanowski kierował pracami SW, miało ono opinię jednego z najlepszych w kraju. Współpracowało m.in. z Zrzeszeniem Studentów Polskich (ZSP) w zakresie opieki bytowej i spraw kulturalnych. Szereg wyróżnień (w tym 1400 odznak Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”) przyniosła też kooperacja z Akademickim Zrzeszeniem Sportowym⁹⁴.

Grzenia-Romanowski, jako członek Senatu PG, szczególną uwagę zwracał na sprawy socjalne i bytowe studentów. Kładł bardzo duży nacisk na powstanie komórki, która w ramach uczelni zajęłaby się stanem zdrowia elewów. Badania lekarskie udowodniły bowiem, iż był on niezadowolający. Krytykował przy tym obojętny stosunek do studentów osób odpowiedzialnych za tę istotną kwestię⁹⁵.

Działania podejmowane przez kierownika SW dawały konkretne rezultaty. W ramach wszczętej przez niego akcji opieki zdrowotnej w VII Ośrodku Zdrowia byli przyjmowani studenci chorzy na gruźlicę. Mając także na uwadze rozkład zajęć elewów, podjęto decyzję o otwarciu Akademickiego Ośrodka Zdrowia przy ul. Śniadeckich w godz. od 13 do 19⁹⁶. W pierwszych latach swojej pracy na PG Grzenia-Romanowski znaczną wagę przywiązywał do skoordynowania zajęć wojskowych z pozostałymi przedmiotami na uczelni i podkreślenia znaczenia szkolenia wojskowego wśród studentów⁹⁷. Pozytywne rezultaty pracy Grzenia-Romanowskiego na stanowisku kierownika SW dostrzegli także

⁹³ Archiwum Politechniki Gdańskiej (dalej Archiwum PG), BR/0001/5, Protokół posiedzenia Senatu Politechniki Gdańskiej, 08.02.1952, k. 4–6.

⁹⁴ Tamże.

⁹⁵ Tamże. Odnosząc się do tej problematyki, szef SW zwracał też uwagę na zły stan instalacji sanitarnej zarówno na terenie Politechniki, jak i domów akademickich.

⁹⁶ Archiwum PG, BR/0001/5, Protokół posiedzenia Senatu Politechniki Gdańskiej, 24.03.1952, k. 16.

⁹⁷ Archiwum PG, BR/0001/3, Protokół posiedzenia Senatu Politechniki Gdańskiej, 07.06.1950, k. 11. Grzenia-Romanowski zaprosił dziekanów PG na uroczyste zakończenie roku akademickiego 1949/1950 w Studium Wojskowym. Głównym punktem tej uroczystości miały być ćwiczenia z ostrego strzelania bronią, które zamierzano przeprowadzić w Brętowie. Zakończenie tej imprezy miało zostać zwieńczone wręczeniem wyróżniającym się studentom nagród przez rektora prof. dr. inż. Pawła Szulkina oraz dziekanów.

jego przełożeni z wojska. 4 października 1952 r. otrzymał on stopień pułkownika⁹⁸. Mimo to wciąż był uznawany za osobę politycznie „niepewną”. Dowodzi tego odrzucenie wniosku władz uczelni o nadanie mu odznaczenia Orderu Sztandaru Pracy II Klasy przez czasowo pełniącego obowiązki ministra obrony narodowej gen. broni Stanisława Popławskiego⁹⁹.

Przez cały czas sprawowania powierzonej mu funkcji na PG Grzenia-Romanowski podejmował starania na rzecz poprawy warunków materialno-bytowych studentów. Dał temu wyraz podczas dyskusji Senatu PG nad założeniami Planu 5-letniego w lutym 1956 r.¹⁰⁰. Szef SW szczególnie nacisk kładł na posiadanie przez studentów własnych kombinezonów i obuwia¹⁰¹. Grzenia-Romanowski żądał przy tym oddania do dyspozycji SW odpowiednich pomieszczeń magazynowych. Miały one stanowić miejsce, w którym można by było przewietrzyć i przechować mundury. Jednocześnie miała tam powstać odpowiednia infrastruktura sanitarna, umożliwiająca studentom przebranie i umycie się po ćwiczeniach¹⁰².

Wydarzenia Polskiego Października 1956 r., które umożliwiły dojście do władzy ekipy Władysława Gomułki, oznaczały także zmiany w karierze zawodowej Grzeni-Romanowskiego. 24 listopada 1956 r. awansował on na stanowisko pełniącego obowiązki (p.o.)¹⁰³ zastępcy dowódcy MW ds. politycznych. O objęciu przez niego tego istotnego stanowiska zadecydowało wiele czynników natury politycznej i społecznej. Pomysł objęcia przez Grzenię-Romanowskiego tej funkcji zaprezentował ówczesny wiceminister obrony narodowej gen. Zygmunt Duszyński, który znał się z Grzenią-Romanowskim od czasu wspólnej służby w Armii Ludowej. Na zajmowanym urzędzie Grzenia-Roma-

⁹⁸ WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 1.

⁹⁹ WBH, TAP, 1624/78/87, Wniosek o nadanie odznaczenia, 19.04.1953, k. 30.

¹⁰⁰ Archiwum PG, BR/0001/9a, Protokół posiedzenia rozszerzonego Senatu Politechniki Gdańskiej w sprawie Planu 5-letniego, 17.02.1956, s. 84–87.

¹⁰¹ Tamże. Dzięki staraniom Grzeni-Romanowskiego wszyscy studenci I i II roku mieli otrzymać ubrania robocze, drelichy, które miały im służyć podczas szkolenia. Złożył on również wniosek o dostarczenie odpowiedniej ilości obuwia. Studium dysponowało 500 parami butów, które były wypożyczane przez studentów. Liczba ta nie pokrywała jednak w pełni ich potrzeb.

¹⁰² Tamże.

¹⁰³ WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 4. Grzenia-Romanowski przestał być p.o. zastępcy dowódcy MW ds. politycznych dopiero od dnia 4 grudnia 1961 r.

nowski odpowiadał nie tylko za odpowiedni poziom „moralno-polityczny” kadr MW, które wówczas liczyły prawie siedemnaście tysięcy osób¹⁰⁴. Przydzielono mu także zadanie zdobycia poparcia ludności kaszubskiej dla nowej ekipy politycznej¹⁰⁵. Marynarka Wojenna należała do tego rodzaju sił zbrojnych, do której w okresie stalinizmu (1948–1956) nie przyjmowano Kaszubów. Otrzymanie tak ważnego stanowiska w MW przez reprezentanta ludności kaszubskiej miało służyć zmianie dotychczasowego stanu rzeczy i sprzyjać polityce pozyskania Kaszubów przez rządzących. Znaczenie tej decyzji było też istotne z uwagi na to, że Grzenia-Romanowski należał do współzałożycieli Zrzeszenia Kaszubskiego (od 1964 r. Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego), które szybko stało się największą, niezależną organizacją regionalną na Pomorzu Gdańskim¹⁰⁶.

Na nowym stanowisku Grzenia-Romanowski zetknął się również z innymi problemami, charakterystycznymi dla tego okresu. Jednym z nich było zagadnienie udziału w praktykach religijnych członków kadry MW i ich rodzin. Miało to miejsce zwłaszcza po wydarzeniach Października 1956 r., gdy coraz częstszym zjawiskiem wśród marynarzy i kadry dowódczej Marynarki stało się uczestnictwo w wybranych obrzędach religijnych w postaci ślubów, chrztów dzieci czy też we Mszy św.¹⁰⁷. Początkowo Grzenia-Romanowski nie robił z tego większego problemu, pozwalał nawet na uczestnictwo marynarzy w pasterce¹⁰⁸. Swoje stanowisko w tej kwestii zmienił dopiero, gdy w 1960 r. nowym szefem Głównego Zarządu Politycznego WP został gen. Wojciech Jaruzelski. Jego nowy zwierzchnik żądał od swoich podwładnych zdecydowanej walki z tym zjawiskiem¹⁰⁹. Drugą ważną kwestią był negatywny stosunek do Związku Radzieckiego zarówno wśród części marynarzy, jak i oficerów. Nowy szef ZP MW podejmował starania mające na celu ograniczenie tych zjawisk,

¹⁰⁴ C. Ciesielski, W. Pater, J. Przybylski, dz.cyt., zał. 31, s. 378.

¹⁰⁵ Relacja komandora porucznika Wiesława Piórkowskiego, 2017.

¹⁰⁶ C. Obracht-Prondzyński, dz.cyt., s. 47, s. 51–75.

¹⁰⁷ Archiwum Wojskowe w Gdyni (AW/Gd), Dowództwo Marynarki Wojennej – Zarząd Polityczny (DMW – ZP), 2918/64/16, Protokół VI Konferencji Partyjnej Marynarki Wojennej odbytej w dniach 21–22.04.1960, k. 361.

¹⁰⁸ AW/Gd, DMW – ZP, Instrukcja szefa ZP MW w sprawie zabezpieczenia dni wolnych od zajęć, 18.12.1959, k. 687.

¹⁰⁹ L. Kowalski, *Jaruzelski generał ze skazą. Biografia wojskowa generała armii Wojciecha Jaruzelskiego*, [b.m.] 2012, s. 307–332.

jednak przyniosły one połowiczne rezultaty¹¹⁰. W okresie pracy w ZP MW studiował zaocznie na WSE w Sopocie, gdzie w 1959 r. otrzymał tytuł magistra ekonomii¹¹¹.

Urząd zastępcy dowódcy MW Grzenia-Romanowski sprawował do jesieni 1965 r. W tym okresie został też mianowany na kolejny stopień wojskowy, tym razem w siłach morskich. W 1963 r. Rada Państwa nadała mu stopień kontradmirała. W uzasadnieniu wskazywano, że Grzenia-Romanowski był inteligentnym oficerem posiadającym duży zasób wiedzy, który w pełni wywiązywał się z powierzonych mu zadań¹¹². Nominacja ta musiała być rezultatem dużego zaufania i akceptacji podejmowanych przez niego działań ze strony zwierzchników z MON i Głównego Zarządu Politycznego WP.

Odejście Grzeni-Romanowskiego ze stanowiska szefa ZP MW oficjalnie było motywowane względami natury zdrowotnej¹¹³. W rzeczywistości jego zwierzchnicy mieli zastrzeżenia do wyników pracy aparatu politycznego MW. Dotyczyły one m.in. braku konsekwencji w doprowadzeniu do końca zainicjowanych projektów wychowawczych¹¹⁴. Nadal nie udało się także ograniczyć udziału w praktykach religijnych członków korpusu oficerskiego, a zwłaszcza podoficerów¹¹⁵.

Na początku listopada 1965 r. Grzenia-Romanowski został przeniesiony na stanowisko komendanta WSMW im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni¹¹⁶. Uczelnia ta, o statusie akademii wojskowej, powstała w 1955 r. i służyła szkoleniu przyszłych kadr oficersko-dowódczych MW¹¹⁷. W opinii emerytowanego profesora Akademii Marynarki Wojennej Jerzego Przybylskiego funkcja ko-

¹¹⁰ Zob. AW/Gd, DMW – ZP, 2152/61/14, Zarządzenie Nr 02/Polit., 9.03.1959, k. 145.

¹¹¹ WBH, TAP, 1624/78/87, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Sopocie – dyplom ukończenia studiów wyższych (odpis), 15.10.1959, k. 104. Tytuł pracy magisterskiej Grzenia-Romanowskiego brzmiał: *Rozwój społeczno-gospodarczy regionu kaszubskiego*.

¹¹² WBH, TAP, 1624/78/87, Wniosek o mianowanie na stopień kontradmirała, 1963, k. 20.

¹¹³ WBH, TAP, 1624/78/87, Opinia służbowa za okres od grudnia 1963 r. do grudnia 1965 r., maj 1966, k. 18.

¹¹⁴ Tamże. Autorowi nie udało się ustalić, o jakie projekty wychowawcze chodziło zwierzchnikom Grzeni-Romanowskiego.

¹¹⁵ Tamże.

¹¹⁶ WBH, TAP, 1624/78/87, ZE, k. 4.

¹¹⁷ W. Białek, T. Struniewski, dz.cyt., s. 161–163.

mentanta najbardziej odpowiadała kompetencjom Grzeni-Romanowskiego. Chciał on, aby studenci WSMW otrzymali do dyspozycji czas wolny, który mogliby wykorzystać np. na spotkania z rodzinami oficerów¹¹⁸. Pomysł ten nie spotkał się z poparciem części kadry naukowo-dydaktycznej WSMW, co doprowadziło do sporu z jej nowym komendantem¹¹⁹. Jego konsekwencją były przypadki wyrządzania krzywd zasłużonym dla tej uczelni osobom. Przejawiały się one w używaniu wulgarnego słownictwa i stosowaniu różnych metod zastraszania¹²⁰. Jednocześnie Grzenia-Romanowski odnosił się niechętnie do kierownictwa MW. Wyrażał to m.in. w komentowaniu zarządzeń i publicznym okazywaniu niezadowolenia z określonych decyzji dowództwa¹²¹. W tym czasie stan zdrowia komendanta Szkoły uległ pogorszeniu. Grzenia-Romanowski miewał przypadki zasłabnięcia w czasie pracy na uczelni. Nie wzywał wtedy jednak lekarza, obawiając się zbyt dużego rozgłosu w tej sprawie. Okoliczność tę wykorzystali jego adwersarze, twierdząc że pogarszający się stan zdrowia uniemożliwia mu prawidłowe wykonywanie obowiązków¹²². W tej sytuacji dowódca MW wiceadmiral Zdzisław Studziński przygotował wniosek o jego odwołanie, który poparli wszyscy zastępcy ministra obrony narodowej oraz szef Wojskowej Służby Wewnętrznej (WSW)¹²³. Grzeni-Romanowskiego postanowiono przenieść na urząd kierownika Studium Wojskowego przy Wyższej Szkole Pedagogicznej (WSP) w Gdańsku. Jednocześnie planowano podnieść mu stopień etatowy do wysokości generała brygady¹²⁴. Misji przekonania Grzeni-Romanowskiego do objęcia funkcji kierownika SW WSP podjął się szef Sztabu Generalnego WP, wiceminister obrony narodowej, generał dywizji Bolesław Chocha. Przeprowadził z nim rozmowę, w wyniku której zgodził się

¹¹⁸ Nowy komendant WSMW pragnął wykorzystać swoje doświadczenia z nauki w Korpusach Kadetów. Elewowie korpusów dysponowali czasem wolnym, w którym byli zapraszani na spotkania przez rodziny oficerów z pobliskich garnizonów.

¹¹⁹ Relacja profesora Jerzego Przybylskiego, 29.09.2017.

¹²⁰ WBH, TAP,1624/78/87, Wniosek dowództwa MW o zwolnienie Grzeni-Romanowskiego ze stanowiska Komendanta WSMW, 4.11.1968, k. 13.

¹²¹ Tamże.

¹²² Tamże.

¹²³ WBH, TAP,1624/78/87, Notatka służbowa dla Ministra Obrony Narodowej, 12.12.1968, k. 11.

¹²⁴ Tamże.

on objąć urząd kierownika szkolenia wojskowego w Gdańsku¹²⁵. Ostatecznie przydzielono mu urząd szefa SW WSE, który sprawował od kwietnia 1969 r. do czerwca 1970 r. WSE powstała w 1952 r. i była kontynuatorką tradycji powstałej w 1946 r. Wyższej Szkoły Handlu Morskiego. W czasie gdy przydzielono mu organizację szkolenia wojskowego w Sopocie, liczba studiujących na tej uczelni wynosiła prawie cztery tysiące osób¹²⁶. W czasie jego pracy na nowym stanowisku doszło do połączenia WSE z WSP i założenia Uniwersytetu Gdańskiego (UG)¹²⁷. W wyniku powstania w Trójmieście nowej uczelni, dotychczasowy kierownik Studium Wojskowego WSP został przeniesiony na analogiczne stanowisko na UG. W tej sytuacji dyrektor Departamentu Wojskowego Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego generał brygady dr Lesław Dudek zaproponował nominację Grzeni-Romanowskiego na urząd szefa SW UG¹²⁸. Konradmirał na nowym stanowisku pracował do lata 1973 r. W tym samym roku podjęto decyzję o jego przeniesieniu w stan spoczynku i nadanie mu III grupy inwalidztwa w związku z odbytą służbą wojskową. Oficjalnie przejście na emeryturę było związane z ukończeniem 57 roku życia i długoletnią służbą wojskową. Decydujący jednak wpływ na zwolnienie Grzeni-Romanowskiego z wojska miały czynniki natury zdrowotnej. W 1967 r. przeszedł on zawał mięśnia sercowego, cierpiał również na miażdżycę i przewlekłe zapalenie trzustki¹²⁹. Uposażenie emerytalne, jakie wtedy otrzymywał, nie należało do najwyższych¹³⁰. W tych okolicznościach znajomi pomogli mu

¹²⁵ WBH, TAP, 1624/78/87, Notatka szefa Sztabu Generalnego WP, generała dywizji Bolesława Chochy, 3.03.1969, k. 12.

¹²⁶ M. Andrzejewski, L. Mokrzecki, J. A. Włodarski, *Zarys dziejów Uniwersytetu Gdańskiego. Sześćdziesiąt lat tradycji polskiego szkolnictwa pedagogicznego i ekonomicznego na Wybrzeżu*, Gdańsk 2006, s. 30.

¹²⁷ M. Andrzejewski, L. Mokrzecki, J. A. Włodarski, dz.cyt., s. 45.

¹²⁸ WBH, TAP, 1624/78/87, Wniosek o przeniesienie, 29.05.1973, k. 10.

¹²⁹ WBH, TAP, 1624/78/87, Orzeczenie Wojskowej Komisji Lekarskiej, Nr 684/2/94/73, 4.05.1973, k. 79–80. Lekarze badający Grzeni-Romanowskiego stwierdzili także inne schorzenia, m.in.: bóle zamostkowe z promieniowaniem do lewego barku i łopatki, bóle nadbrzusza, zwłaszcza po jego lewej stronie z towarzyszącymi im nudnościami. Grzenia-Romanowski skarżył się także na powtarzające się od 1940 r. bóle odcinka szyjnego kręgosłupa.

¹³⁰ Gereon Grzenia-Romanowski otrzymywał emeryturę w wysokości 9.150 zł miesięcznie. Zob. WBH, TAP, 1624/78/87, Zaświadczenie Departamentu Finansowego MON, 23.07.1973, k. 74.

otrzymać posadę przedstawiciela Polskich Linii Oceanicznych (PLO) w stolicy Chin, Pekinie¹³¹. Grzenia-Romanowski pracował w Chinach do 1975 r. Po powrocie do Polski, od 1978 r. był zatrudniony w pionie szkolenia Polskiego Związku Żeglarskiego, gdzie zajmował się zakładaniem klubów jachtowych¹³². Z tego również okresu zachowało się świadectwo, mówiące o jego krytycznym stosunku do ówczesnej rzeczywistości. W styczniu 1976 r. Grzenia-Romanowski zbierał dokumentację swojej służby wojskowej na potrzeby Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBOWiD). Z tej przyczyny zwrócił się on do szefa Centralnego Archiwum Wojskowego (CAW) o wydanie mu odpowiednich zaświadczeń dotyczących jego służby wojskowej przed 1945 r.¹³³. Otrzymał jednak odpowiedź odmowną. Przedstawiciele CAW twierdzili, że z uwagi na liczne braki dokumentów z tego okresu, nie mogą mu wystawić odpowiedniego zaświadczenia. Kierownictwo Archiwum zwróciło się też do niego z prośbą, aby przesłał bardziej szczegółowe dane dotyczące jego służby wojskowej¹³⁴. Postawa urzędników CAW wywołała u Grzeni-Romanowskiego uczucie niezadowolenia. Znalazło ono odbicie w piśmie, które wystosował do szefa Departamentu Kadr w MON generała dywizji doktora Zygmunta Zielińskiego. Skarżył się w nim, że po powrocie z zagranicy otrzymał książeczkę wojskową, w której pominięto najważniejsze informacje dotyczące jego służby wojskowej przed 1945 r. W odpowiedzi na jego skargi urzędnicy wojskowi twierdzili, że książeczka ta została opracowana w oparciu o dane z karty ewidencyjnej, znajdującej się w Departamencie Kadr MON. W opinii Grzeni-Romanowskiego postawa taka była wynikiem złej woli i lekceważącego stosunku funkcjonariuszy państwa do obywatela. Jego zdaniem zjawisko to miało również przejawiać się w postępowaniu działaczy Partii [PZPR – przyp. aut.] i pozostałych urzędników państwowych, zwłaszcza pracowników wojskowych organów finansowych¹³⁵. Uważał ich postawę za aspołeczną i odbiegającą od oczekiwań obywateli¹³⁶. Korespondencja z szefem kadr MON stanowi dowód

¹³¹ Relacja profesora Jerzego Przybylskiego, 29.09.2017.

¹³² *Słownik Biograficzny...*, s. 130.

¹³³ WBH, TAP, 1624/78/87, List Grzeni-Romanowskiego do szefa Departamentu Kadr MON generała dywizji doktora Zygmunta Zielińskiego, 2.02.1976, k. 67.

¹³⁴ WBH, TAP, 1624/78/87, Odpowiedź dyrektora CAW na list Grzeni-Romanowskiego, 28.01.1976, k. 72.

¹³⁵ WBH, TAP, 1624/78/87, List Grzeni-Romanowskiego..., k. 71.

¹³⁶ Tamże.

na jego coraz silniejsze poczucie osamotnienia. Jeszcze do niedawna zajmował on czołowe stanowiska polityczno-wojskowe w kraju. Po przejściu na emeryturę i powrocie z placówki PLO w Chinach okazało się, że niżsi stopniem wojskowi traktowali go w sposób lekceważący. W oczywisty sposób rodziło to poczucie frustracji u zasłużonego „bojownika” o Polskę Ludową, mającego za sobą wieloletnią służbę wojskową. List ten po części stanowi skargę do MON, skierowaną w celu skłonienia jego funkcjonariuszy do skontrolowania jakości pracy swoich podwładnych. Bardzo możliwe, że ignorancja i swoiste lekceważenie, jakich doświadczył, spowodowały, że zainteresował się on działalnością opozycji demokratycznej. Istnieje na to jednak niewielka liczba dowodów¹³⁷. W następnych latach stan zdrowia Grzeni-Romanowskiego uległ pogorszeniu. Zmarł 18 stycznia 1983 r. Dnia 24 stycznia 1983 r. na Cmentarzu Witomińskim w Gdyni odbył się uroczysty pogrzeb kontradmirała. Brali w nim udział dowódca Marynarki Wojennej admirał Ludwik Janczyszyn oraz jego zastępcy kontradmirałowie: Ludwik Dutkowski, Kazimierz Bossy i Zygmunt Rudomino. Przy jego trumnie wartę honorową zaciągnęli zarówno starsi oficerowie MW, jak i jej kierownictwo z admirałem L. Janczyszynem na czele¹³⁸. W uroczystościach pożegnalnych wzięli także udział przedstawiciele ZBOWiD-u, Uniwersytetu Gdańskiego i Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego¹³⁹. W pogrzebie Grzeni-Romanowskiego uczestniczyła też delegacja miasta Chojnice z zastępcą naczelnika Markiem Wituszyńskim i byłym przewodniczącym prezydium Miejskiej Rady Narodowej, Stanisławem Rolbieckim¹⁴⁰.

Gereon Grzenia-Romanowski należał do tych z nielicznych przedwojennych oficerów WP, którzy w okresie PRL-u osiągnęli najwyższe stanowiska polityczno-wojskowe. Mimo iż posiadał autentyczne zamiłowanie i predyspozycje do służby wojskowej, to do większości wyznaczonych mu stanowisk nie był odpowiednio przygotowany. Jego kariera polityczno-wojskowa w dużej mierze nie była oparta na posiadanych przez niego kwalifikacjach, lecz wyni-

¹³⁷ W zbiorach prof. Józefa Borzyszkowskiego znajduje się numer „Głosu” (nr 5/17/, czerwiec–lipiec 1979), będącego pismem związanym z Komitetem Obrony Robotników, które jest opatrzone pieczęcią właściciela: „dr Gereon Grzenia-Romanowski”.

¹³⁸ *Ostatnia droga kontradmirała w st. spocz. Gereona Grzenia-Romanowskiego*, „Żołnierz Wolności”, 26.01.1983, nr 21, s. 2.

¹³⁹ Tamże.

¹⁴⁰ *Kontradmirał Gereon Grzenia-Romanowski – Honorowy Obywatel Chojnic*, „Gazeta Pomorska”, 3.02.1983, nr 28, s. 8.

kała z ówczesnej sytuacji politycznej. Dzięki temu objął on m.in. stanowisko zastępcy szefa MW. Na urzędzie tym nie posiadał odpowiednich kompetencji do kierowania pracą polityczno-wychowawczą wśród żołnierzy. Będąc jednak wobec przełożonych osobą bardzo dyspozycyjną, utrzymał się na nim przez kilka lat. Istotną rolę odegrało też jego kaszubskie pochodzenie, doceniane w polityce władzy wobec Kaszubów. Z drugiej strony Grzenia-Romanowski na zajmowanych stanowiskach wykazywał również pozytywne cechy, takie jak: pracowitość połączona z dążeniem do realizacji wyznaczonych przez siebie celów, chęć poznawania problematyki związanej z daną funkcją czy też troska o sprawy podległych mu ludzi. Dzięki temu włożony przez niego wysiłek przynosił wymierne rezultaty. Uwidocznili się to zwłaszcza w czasie jego pracy na stanowisku szefa SW Politechniki Gdańskiej.

BIBLIOGRAFIA

I. ARCHIWA

Wojskowe Biuro Historyczne
Archiwum Politechniki Gdańskiej
Archiwum Wojskowe w Gdyni

II. RELACJE

Relacja Jerzego Przybylskiego w zbiorach autora
Relacja Wiesława Piórkowskiego w zbiorach autora

III. OPRACOWANIA

- Andrzejewski M., Mokrzecki L., Włodarski J. A., *Zarys dziejów Uniwersytetu Gdańskiego. Sześćdziesiąt lat tradycji polskiego szkolnictwa pedagogicznego i ekonomicznego na Wybrzeżu*, Gdańsk 2006.
- Białecki T., *Pierwsze lata polskiego Szczecina (1945–1949)*, [w:] *Dzieje Szczecina 1945–1990*, t. 4, pod red. T. Białeckiego, Z. Silskiego, Szczecin 1998.
- Białek W., Struniewski S., *Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej imienia Bohaterów Westerplatte*, Warszawa 1978.
- Bolduan T., *Nie dali się złamać. Spojrzenie na ruch kaszubski 1939–1995*, Gdańsk 1996.
- Ciesielski Cz., Pater W., Przybylski J., *Polska Marynarka Wojenna 1918–1980. Zarys dziejów*, Warszawa 1992.
- Cwer A., *Polskie szkoły kadeckie w latach 1918–1939*, Siedlce 2012.
- Dziadoń S., *Kaszubski Admirał*, „Literary” 1963, nr 12 (24).

- Huszczka Z., Szydłowski Z., *Z dziejów Pomorskiego Okręgu Wojskowego w latach 1946–1948*, WPH 1963, R. 8, nr 3/4.
- Jarno W., *Praca polityczno-wychowawcza i nastroje w wojskach lądowych w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2011, R. 10, nr 1.
- Jurga T., *Regularne jednostki Wojska Polskiego w 1939 r. Organizacja, działania bojowe, uzbrojenie, metryki związków operacyjnych, dywizji i brygad*, t. 7, [w:] *Wojsko Polskie. Krótki informator historyczny o Wojsku Polskim w latach II wojny światowej*, pod red. S. Komornickiego, Warszawa 1975.
- Kajetanowicz J., *Polskie wojska lądowe 1945–1960, skład bojowy, struktury organizacyjne, uzbrojenie*, Toruń 2005.
- Komornicki S., *Regularne jednostki Ludowego Wojska Polskiego. Formowanie, działania bojowe, organizacja, uzbrojenie, metryki jednostek piechoty*, Warszawa 1968.
- Kosk H. P., *Generalicja polska. Popularny słownik biograficzny*, t. 1, Pruszków 1998.
- Kowalski L., *Jaruzelski generał ze skazą. Biografia wojskowa generała armii Wojciecha Jaruzelskiego*, [b.m.] 2012.
- Kozłowski K., *Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim 1945–1955*, Warszawa–Szczecin 2000.
- Królikowski J., *Admirałowie Polskiej Marynarki Wojennej 1945–2004*, Toruń 2004.
- Królikowski J., *Generałowie i admirałowie Wojska Polskiego 1943–1990 (AH)*, t. 1, Toruń 2010.
- Księga Pamięci Kadetów II Rzeczypospolitej*, pod red. J. Wodzyńskiego, M. Pawluka, A. Dławichowskiego i innych, Warszawa 2001.
- Księga pamięci Kadetów II Rzeczypospolitej. Aneks*, pod red. M. Pawluka, Warszawa 2006.
- Kulak T., *Biografistyka a badanie kultury politycznej*, [w:] *Dzieje kultury politycznej w Polsce od schyłku XIX wieku do roku 1939. Materiały sympozjum zorganizowanego w dniach 3–4 kwietnia przez Instytut Historii UG pod red. prof. R. Wapińskiego*, Gdańsk 1981.
- Lewandowska S., *Polska konspiracyjna prasa informacyjno-polityczna 1939–1945*, Warszawa 1982.
- Lewicki A., *Polityka kadrowa Polskiej Partii Robotniczej w wojsku (1944–1948)*, [w:] *Trzydzieści pięć lat Ludowego Wojska Polskiego*, „Zeszyty Naukowe WAP” 1978, nr 96.
- Lisowski W., *Polskie Korpusy Kadetów w latach 1918–1939*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” (dalej: WPH) 1981, R. 26, nr 2.
- Madej K., *Order i odznaczenia Ludowego Wojska Polskiego*, [w:] *Trzydzieści pięć lat Ludowego Wojska Polskiego*, ZN WAP 1978, nr 96.
- Misztal Z., *Udział ludowego WP w tworzeniu administracji państwowej i zagospodarowaniu kraju po II wojnie światowej*, WPH 1981, R. 26, nr 1.
- Obracht-Prondzyński C., *Zjednoczeni w idei. Pięćdziesiąt lat działalności Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego (1956–2006)*, Gdańsk 2006.
- Pater W., *Admirałowie 1918–2005. Słownik biograficzny*, Gdynia 2006.

- Poksiński J., *Represje wobec oficerów Wojska Polskiego 1949–1956 „TUN”*, Warszawa 2007.
- Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej. Kampania wrześniowa 1939. Przebieg działań od 1 do 8 września*, t. 1, cz. 2, pod red. płk A. Sawczyńskiego, Londyn 1954.
- Polskie Siły Zbrojne w II wojnie światowej. Kampania wrześniowa 1939. Przebieg działań od 9 do 14 września*, t. 1, cz. 3, pod red. płk A. Sawczyńskiego, Londyn 1959.
- Porożyński H., *Z dziejów Liceum Ogólnokształcącego im. Filomatów Chojnickich w Chojnicach (1623–2002)*, Słupsk 2004.
- Prasa polska w latach 1939–1945*, pod red. J. Jarowiecki, J. Myśliński, A. Notkowski, Warszawa 1980.
- Prokurat J., *Działalność polityczna i społeczna 16 Dywizji Piechoty na Wybrzeżu w latach 1945–1947*, [w:] *Z lat wojny i okupacji 1939–1945*, t. 4, pod red. L. Grota, Warszawa 1972.
- Sławski K., *Bernard Szczęsny (1919–1993). Więzień Stutthofu, burmistrz Wejherowa, prezes Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego*, Gdańsk 2015.
- Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego G–K*, pod red. S. Gierszewskiego, t. 2, pod red. Z. Nowaka, Gdańsk 1994.
- Sługocki J., Panasiuk B., *Komendanci Morskich Uczelni Wojskowych w Polsce w latach 1922–1992*, Gdynia 1992.
- Stromski, Z. *Pamięci godni. Chojnicki słownik biograficzny 1275–1980*, Bydgoszcz 1986.
- Strykowski K., *Poznań '45. Ostatni rok wojny i pierwszy rok odbudowy*, Poznań 2013.
- Wittbrodt E., *Politechnika Gdańska. Odbudowa i pierwsze lata*, [w:] *Zarys dziejów politechniki w Gdańsku 1904–2004*, pod red. J. Rachonia, R. Begera, J. Kulasa, Gdańsk 2004.
- Wtorkiewicz J., *Wojsko Polskie w akcji propagandowej i wyborach do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku*, Warszawa 2002.
- Zaleski W., *W Warszawskiej Brygadzie Pancerno-Motorowej 1939. Z dziejów 1 Pułku Strzelców Konnych*, Warszawa 1988.
- Zawilski A., *Bitwy polskiego września*, Kraków 2009.

IV. NETOGRAFIA

<http://www.historiachojnic.pl/biografia/27/albin-makowski> (dostęp: 09.04.2017).